

Abstract

Humor is generally defined as something that makes people laugh. The laughing elements of people vary according to their age and cognitive development. For this reason, the humorous elements that adults and children laughed differ greatly. The humor that we think that the children develop their imagination and creativity should be transferred to the child through the children's literature books. Therefore, children's literature books need to reflect the child's world, make friends with the child, and find the solutions to the problems that they will face in real life. The aim of this study is to identify the elements of humor in the Saftirik series, to reveal what children have been laughing in their certain developmental stages and to examine the books on the series in terms of humorous forms. Document review from qualitative research methods was used in this study. The data obtained from the study were analyzed using the technique "descriptive analysis". The study used "Humorous Elements Survey Form in Illustrated Children's Books" that was developed by Johnson (2010) as a data collection tool and adapted for Turkish by Akıncı (2015). Results of this study showed that the humorous elements at which the children had laughed according to their developmental stages mostly pertain to the third stage and that the types of humorous element found in the books relate to the situational humor. It was found that the most common type of humor in the books was the caricatured one.

Key Words: Children's literature, humor, Saftirik.

Özet

Mizah, genel olarak insanları güldüren bir şey olarak tanımlanır. İnsanların gülme unsurları yaşa ve bilişsel gelişimlerine göre değişmektedir. Bu nedenle yetişkinlerin ve çocukların güldükleri mizahi unsurlar farklılık göstermektedir. Çocuğun hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirdiğini düşündüğümüz mizah, çocuk edebiyatı kitapları aracılığıyla çocuğa iletilmektedir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı kitaplarının çocuğun dünyasını yansıtmaması, çocukla arkadaşlık kurması ve gerçek yaşamda karşılaşacağı sorunlara çözüm yolları gösteren nitelikte olması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı Saftirik serisindeki mizah unsurlarının tespit edilerek çocukların belirli gelişim evrelerinde nelere güldüğünü ortaya koymak ve serideki kitapları, mizahi türler açısından incelemektir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler, "betimsel çözümleme" tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Johnson (2010) tarafından geliştirilip Akıncı, (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan "Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu" kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda; gelişim evrelerine göre çocukların güldükleri mizahi unsurların en çok 3. evreye ait olduğu ve kitaplardaki mizahi unsur türlerinin durumsal mizaha ait olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda en fazla yer alan mizah türü ise karikatürleşme esprileri olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, mizah, Saftirik.

¹Bu makale, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi ev sahipliğinde RESSCONGRESS tarafından düzenlenen I. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

²Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enst., Türkçe Eğitimi Bölümü. safiyekarababa@gmail.com

³Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü. suphialamdardarkku.edu.tr

Giriş

Zamanın ilerlemesi ve çağın değişmesi ile birlikte “gülme” eylemi de değişiklik göstermiştir. Gülme, insanla birlikte var olmuştur. Ancak insanın ilk ne zaman gülümsediği ya da gülme eylemini gerçekleştirdiği tam olarak bilinmemektedir. Bu durum, araştırmacılar arasında da tartışma konusudur. Gülme davranış biçimini bazı araştırmacılar, insanoğlunun var olduğundan beri kullandığını belirtirken bazıları ise gülme eyleminin dilin gelişmesiyle birlikte ortaya çıktığını söylemektedirler (Williams, 1994: 53). MacHovec'e (1988) göre ilk insanlar önce gülmüş sonra konuşma eylemini gerçekleştirmişlerdir. İnsanların ilk ne zaman güldüğü kesin olarak bilinmese de gülme davranışını gerçekleştirme sebeplerinin mizah olduğu yönünde tartışmalar hâlâ sürmektedir (Manning, 2004: 11). Yeni teknolojilerin gelmesiyle farklı mizah çeşitleri de ortaya çıkmıştır. Sözlü mizahla başlayan gülme, gazetelerin gündelik yaşama girmesiyle yazılı olarak yer almaya başlamıştır. Mizah, yazılı olarak geçmişten günümüze devam ederken görsel mizah ürünleri; televizyon, sinema, karikatür, resim ve grafikler yaşanan çağda güldürünün yansıması olmuşlardır.

Bergson, Rabelais, Dante, Balzac, Bahtin, Aristoteles, Hobbes ve Platon gibi düşünürler de mizah üzerine tartışmışlardır. Eski zamanlardan günümüze mizahın çok tartışılmış ve uzun bir geçmişi vardır. Latince de mizah, nemli anlamına gelen “humere” olarak adlandırılmıştır (Cavanaugh, 2002: 14). Türkçe Sözlük'te (2011), gülmece olarak tanımlanan mizah, güldürü (Yardımcı, 2010: 2) sözcüğü ile de karşılanmaktadır. Mizah sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir. Olayların ya da durumların gülünç ve farklı olan yönlerini göstererek insanı eğlendirme, eğlendirirken de düşündürme ya da güldürme sanatı olarak ifade edilmektedir. Adams (2002), insanın hoşça vakit geçirmesine neden olan her şey, gülünç eylem ya da ifadeleri mizahı oluşturan unsurlar olarak tanımlamaktadır. Mizah, genel anlamda gülünç bir tavırla başlayan, gülme ya da gülümse ile sonuçlanan ve kişide mutluluk bırakan bir tecrübe olarak görülmektedir (Susa, 2002: 45). Mizah, ayrıca birini güldürmek eğlendirmek için yapılan ince alay olarak da belirtilmektedir. Pek çok düşünür tarafından mizahın ne olduğu ya da ne olması gerektiği ile ilgili tanımlamalar yapılmaya çalışılmıştır; ancak kesin olarak bir noktada buluşmamışlardır. Nesin'e (1973) göre mizah, uluslara, toplumlara, sınıflara hatta bireye göre bile farklılıklar gösteren bir kavramdır. Bu durum mizah üzerinde ortak bir tanımda buluşulamamasını açıklamaktadır. Çünkü her ulus, topluluk ya da kişi, kendi düşündüğü mizah tanımı yapmaktadır. Mizah, insanların kahkahalarını oluşturan şeyleri anlamada önem taşırken, kültürel farklılıklar, nesiller arası farklılıklar, cinsiyet ve kişisel tercihlerden de etkilenmektedir. Nesin (1973), mizahta gülme olduğunu, gülme ile sonuçlanmayan hiçbir şeyin mizah olmadığını belirterek mizah ile gülmenin birbirinden ayrı olamayacağını ifade etmektedir. En geniş anlamda gülmeyi ya da mizahı, insanın kendi toplumsal ortamındaki bir nedenin etkisiyle aldığı hazzın dışı vurulması (Nesin, 1973) olarak tanımlayabiliriz.

Mizahın ne olduğuna ve nasıl gerçekleştiğine açıklama getirme çabasında olan çalışmalar genel olarak üç kuramsal başlık altında değerlendirilmektedir: Üstünlük, rahatlama ve uyumsuzluk kuramı (Hamzadayı ve Çetinkaya, 2013). İnsanların gülme durumları pek çok olmakla birlikte bu durumlar bilişsel, duyuşsal ve toplumsal olarak da değişkenlik göstermektedir. Özellikle yetişkinlerin ve çocukların güldükleri durumlar, görsel, işitsel ya da sözel mizahı unsurlar farklıdır. Yani yetişkin biri için çok komik olan bir durum ya da görsel, bir çocuk için hiçbir anlam ifade edemeyebilir. Bu durum McGhee (1979) tarafından mizah gelişiminin bilişsel bir süreç olduğu ifadesi ile açıklanmaktadır. Mizahın gelişimini, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre inceleyen McGhee, bireylerin anladıkları ve

ürettikleri mizah örneklerinin yaş ile birlikte bilişsel gelişim aşamalarında niteliksel farklılar gösterdiğini öne sürmektedir. McGhee (1979), çocuğun mizahi durum sonucunda bir tepki oluşturabilmesi için bilişsel olarak Piaget'nin kuramındaki işlem öncesi evrede olması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü tepkinin oluşabilmesi için uyumsuzluğun ve tutarsızlığın çocuk tarafından algılanması gerekmektedir (McGhee, 2002'den akt. Glass, 2003). Mizahın bilişsel görüşü; mizahın fiziksel, entelektüel, sosyal ve dil becerileri gibi çocukluk gelişiminin diğer yönlerine karşılık gelen farklı aşamalarda geliştiğini belirtmektedir. Paul McGhee (1971, 1979) gibi bilişsel düşünce savunucuları, genellikle çalışmalarını gelişimsel psikolog Jean Piaget'nin (1963) teorik çerçevesine dayandırmaktadır. McGhee (1971), ilerleyen bilişsel gelişim ile mizahın anlaşılması arasında belirgin bir pozitif ilişki bulmuştur. Bilişsel yaklaşım, belirli yaştaki çocuklara sunulan bilişsel kaynaklara dayalı aşamaları atar ve onları çocuğun kavrayabileceği mizah seviyesiyle ilişkilendirir. McGhee (1979), karar verme ihtiyacının, yedi yaş civarında uyumsuzlukları akla uydurma ve anlama konusunda gelişmiş kapasite ile başladığına inanmaktadır. Gerçek uyumsuzluk mizahını soyut ve kavramsal olarak tanımlar ve Piaget'nin somut işlem dönemi aşamasına gelmeden önce kullanılan mizahın sadece "yenilik mizahı" olduğunu savunur. Mizah gelişimine yönelik bilişsel yaklaşım, çocuğun, entelektüel olarak büyüdükçe daha karmaşık mizah biçimlerini anlama ve değerlendirebilme kapasitesinin, yetişkin bir düzeyde karmaşıklığa ulaşana kadar giderek arttığını iddia eder. Bu nedenle, bilişsel araçların geliştirilmesi, mizah gelişiminin bir ön şartıdır (Bariaud, 1989).

McGhee (1979), Piaget'nin (1963) bilişsel gelişim aşamalarını esas alan dört aşamalı bir mizahi gelişim teorisi ortaya koymuştur. McGhee'nin dört aşaması şunlardır: Birinci evre, nesnelere karşı tutarsız davranışlar; ikinci evre, nesnelere, olayların tutarsız olarak adlandırılması; üçüncü evre, kavramsal tutarsızlık; dördüncü evre, çoklu anlamlar. McGhee'ye (1979) göre; bir evrede başlayan mizah unsurları ya da çeşitleri bir sonraki evrede kaybolmamakta; mizah unsurları diğer evrelerdeki unsurlarla birbiri içine geçmiş olarak ve azalarak sürmektedir (Gander ve Gardiner, 2007: 186-191).

Birinci evre olan nesnelere karşı tutarsız davranışlarda çocuklar, nesnelere olağan işlevlerinden farklı kullanırlar. Çocuk, nesnenin gerçekte neyin amaçlandığı ile onu oyunda nasıl kullandığı arasındaki farkı anlar ve hayal gücünde mizah bulur. Örneğin; yirmi aylık Sofi'nin bir muzun telefonu gibi kullanması ya da bir kaban şapka olarak kafasına takıp gülmesi bu evrenin özelliklerindedir (Johnson, 2010: 11; McGhee, 2011).

İkinci evre olan nesnelere, olayların tutarsız olarak adlandırılmasında McGhee (1979), birinci ve ikinci evreler arasında bazı çakışmaların bulunduğunu belirtmekle birlikte, 2. Evre çocuğun uyumsuzluklar yaratmak için tek başına sözlü ifadeler kullanması olarak belirtilebilir. Bunlar saçma tekerlemeleri veya saçma sözcükleri içerebilir. Çocuklar nesnelere ve insanlara farklı isimler takarlar. İnsanlara, hayvanlara ve nesnelere yanlış isim verilmesinden hoşlanırlar ve buna gülerler. Örneğin; arabaya bisiklet, kaşığa çatal deyip gülebirlirler (Bacanlı, 1997; Gander ve Gardiner, 2007; Kustermann, 2003; McGhee, 2011).

Üçüncü evre olan kavramsal tutarsızlık, bu evre dört farklı bölümden oluşmaktadır: *Sözcüklerin sesleri ile oynama*: Çocuklar sözcüklerin ses benzerliklerine gülerler. Örneğin; kıpır, zıpır, kıtır, fıkır gibi sözcükleri birleştirerek bunlara gülmekten hoşlanırlar (McGhee, 2011). *Anlamsız ve gerçek sözcüklerin birleştirilmesi*: Çocuklar, anlamsız ve saçma olduklarını bilmelerine rağmen sözcükleri değişik şekillerde bir araya getirmekten zevk alırlar (Kustermann, 2003; McGhee, 2011). *Nesneler, insanların veya hayvanların özelliklerini bozma*: Çocuklar bu evrede, hayvan, nesne ya da insanların özelliklerini değiştirmekten, onlara özellik eklemekten ya da çıkartmaktan hoşlanırlar. Örneğin, köpeğin kuyruğunu olmadığını düşünüp gülerler ya da pembe bir penguen ve üçgen

kafası olan bir adam onlara keyif verebilir (McGhee, 2011). *Karşı cinse ilişkin isimlendirme*: Çocuklar, karşı cinsteki kişilere farklı isimler verilmesine ya da isimlerinin değiştirilmesine gülerler. Örneğin; annenin baba, Ali'nin Ayşe diye çağrılması onları güldürebilir (Kustermann, 2003).

Dördüncü evre olan çoklu anlamlar, bu aşamadaki bir çocuk, bir durumun birden çok yönünü analiz etmek için bilişsel mantığı kullanır. Sosyal ve kültürel etkiler, çocukların eğlenceli bulduklarını ve mizaha nasıl tepki gösterdiğini güçlü bir şekilde etkiler. Sözcüklerin farklı anlamlarını bildikleri için ince esprileri anlamaya ve hoşlanmaya başlarlar (Bacanlı, 1997; Johnson, 2010; McGhee, 2011). McGhee'nin (1979) modelinde yedi yaş, Piaget'nin (1963) somut işlem dönemi düşüncesinin ortaya çıkışı ile ilişkili olan mizah gelişiminin dördüncü aşamasını işaret eder. Çocuk, kategorik ilişkilerin ötesinde düşünmeye devam eder ve birden fazla nesne, insan veya olay arasındaki mantıksal ilişkileri anlar. Bu aşamada daha karmaşık, soyut ve ima edilen uyumsuzluklar kavranabilir (Bariand, 1989: 1-45).

Tablo 1. Bilişsel Gelişim ve Mizah Gelişimi Arasındaki Paralellik

Yaş	McGhee'nin Mizah Gelişim Evreleri	Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri
	<u>1. Evre: Nesnelere karşı Tutarsız Davranışlar:</u> Çocukların bir nesneyi çok bilindik hale geldikten sonra o nesnelere alışılmamış ve uygun olmayan şekillerde kullanmaktan oldukça keyif aldıkları dönem.	<u>Duyu-Hareket Dönemi</u> Çocuk, jestler, resimler ve kelimeler gibi sembolleri kullanabilir ve taklit edebilir.
18-24 ay	<u>2. Evre: Nesnelere ve Olayların Tutarsız Olarak Adlandırılması</u> Çocuk, eğlenmek için dili kullanır ve başkalarını meşgul eder. Uyuşmazlığı yaratan sözlü bildirimlerdir. örn. Saçma kelimeler ve saçma tekerlemeler	
2-7 yaş	<u>3. Evre: Kavramsal Tutarsızlık</u> Çocuklar kelimelerin seslerine uyum sağlamış olurlar ve kendi kendilerine kelimelerin sesleriyle oynamaya başlarlar. Kasıtlı olarak mizah yaratmak için nesnelere ve kelimelere değişik şekillerde kullanırlar. Bu genellikle tanıdık kelimelerin defalarca tekrar edilmesi şeklinde olmaktadır. Beceri kazandığı işlev alanlarıyla ilgili şaka yapmaktan hoşlanırlar. ör. Koordinasyon, tuvalet eğitimi	<u>İşlem Öncesi Dönem</u> Bu dönemde çocuğun sembolleri kullanımı ve taklit becerileri gelişir. Kimlikleri, neden-sonuç ilişkisini anlar ve sayıları öğrenir. Sınıflandırmak ve kategorilere ayırmak becerileri gelişir.
7-11 yaş	<u>4. Evre: Çoklu Anlamlar</u> Belirsiz veya çift anlamlı kelimeleri anlar. Daha önceki yıllarda kendilerine söylenen bilmecelerin anlamlarını anlamaya başlarlar. Şaka yapmaya ve alay etmeye başlar.	<u>Somut İşlemler Dönemi</u> Çocuk bu dönemde mantıksal düşünür ve somut sorunları çözmek için zihinsel işlemleri kullanır. Bir durumun birden fazla yönünü anlayabilir.

(Southam, 2005:105)

Gülmenin çocuğun yaşamında önemli bir eylem olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çocuk, güldükçe yaşamdan zevk almaya başlar. Gülme eyleminin temelinde mizahi durumlar bulunmaktadır. Mizahla tanışma ise nitelikli yazınsal yapıtlar aracılığıyla çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Hayatın zorlukları ve sürprizleri karşısında azmi ve çabalamayla gösteren çocuğu yarına, geleceğe hazırlayan, çocuğa ne yapması gerektiğini anlatan ve sonunda başarmayı öğreten bir edebiyat ürünü (Şahin, Yılar ve Turan, 2007: 227) olması sebebiyle çocuk edebiyatı, bu aşamada önemli görülmektedir. Çünkü doğrudan çocuğa

bilgi vermek yerine onu eğlendirerek yaşama hazırlayan yapıtlar sayesinde çocuk yaşamdan zevk alacaktır. Süvarioğlu (2007) mizahın olaylara farklı açılardan bakabilmeyi ve bir beceri olarak zihinsel esnekliği sağladığını; ayrıca problem çözerken farklı yollar denemeyi, risk alabilmeyi, hatalarımızdan yeni şeyler öğrenebilmeyi, belirsizliklere ve güç durumlara karşı dayanma gücünü yine mizah aracılığı ile edindiğimizi belirtir. Özellikle çocukluk, bilişsel olarak birçok bilgi ve becerinin edinildiği bir dönemdir. Bu dönemde, bilgi ve becerileri eğlenceli bir yolla kazandırma önemlidir. Çocuk, eğlenirken öğrenmeli, öğrenirken de eğlenmelidir. Bu nedenle çocuğun sosyalleşmesinde ve iletişim kurmasında mizah türü yapıtların önemli bir işlevi vardır. Bu tür yapıtlar sayesinde çocuk, yaşamın zorluklarının üstesinden gelmeyi ve kendine karşı güven duygusu oluşturabilmeyi karamsar bir yolla değil zevkli bir şekilde öğrenir. Mizah türü yapıtlar; başarıya isteği uyandırma, öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirme, farklı alanlara ve kavramlara karşı ilgi uyandırma gibi kazanımları gülme unsurunu kullanarak edindirmektedir. Çocukluk döneminin başarıyla geçirilmesi ve gelişim görevlerinin yerine getirilmesinde çocuğun kendi dünyasını yansıtabilen, kendisiyle arkadaşlık kurabilen, gerçek yaşam koşullarında karşılaştığı sorunlara çözüm önerileri sunabilen; bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak yapıtlarla iletişim kurması büyük bir önem taşımaktadır (Sever, 2003; Yerlikaya, 2007). Bu nedenlerle mizah türündeki nitelikli yapıtların çocuğun okuma yaşamına girmesi önemli görülmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Saftirik adlı serideki mizah unsurlarının tespit edilerek çocukların belirli gelişim evrelerinde nelere güldüğünü ortaya koymak ve bu serideki kitapları, mizahî türler açısından incelemektir. Böylece dünyada çok okunanlar listesinde bulunan; ancak bazı eğitimciler tarafından çocuğun yaşamına önemli katkılarda bulunmadığı üzerine yorumlar yapılan “Saftirik” serisindeki mizahi unsurları inceleyerek çocuklar tarafından okunma sebepleri üzerinde yorum yapılması için alan yazınında önemli bir çalışma olacağı düşünülmektedir. Mizahi tepkilerin kültürel ortamlardan etkilendiğini bulgulayan araştırma sonuçları dikkate alındığında, Türkiye’de yaşayan çocukların mizahi tepkilerinin farklı bir kültürde oluşturulmuş kitaplara karşı orada yaşayan çocukların verdiği tepkilerle benzer olması dikkat çekicidir. Bu durumun bilişsel gelişim ile ilgili olduğu varsayımıyla seçilen kitapların Paul E.McGhee’nin mizahi gelişim evrelerine göre incelenmesinin alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çocuklar, eğitimciler, öğretmenler, anne babalar ve yazarlar için, bilişsel gelişim evrelerinin farkında olmaları ve belirli bir yaş grubuna gelişimsel olarak uygun olan kitapları seçmeleri bakımından (Southam, 2005) yapılan çalışma önemli görülmektedir.

Mizah ile ilgili Türkiye’de (Akıncı, 2015; Akkaya, 2011; Aslan, 2006; Avşar, 2008; Aydın, 2006; Bayraktar, 2010; Çelik, 2006; Demirci, 2013; Eroğlu, 2008; Hamzadayı ve Çetinkaya, 2013; Kahraman, 2009; Karagöz, 2009; Kılınç, 2008; Koçer, Eskidemir ve Özbek, 2012; Mağden, Uyaroğlu ve Koçak, 2004; Özdemir, Sezgin, Kaya ve Recepoğlu, 2011; Oruç, 2006; Özkan, 2008; Savaş, 2009; Sepetçi, 2010; Soyaldın, 2007; Sümer, 2008; Tümkiye, Hamarta, Deniz, Çelik ve Aybek, 2008; Yerlikaya, 2007; Yerlikaya, 2009) ve yurt dışında (Barnhart, 1984; Beckman, 1984; Berding, 1965; Chaney, 1993; Groch, 1974; Guo, 2008; Guo, Zhang, Wang ve Xeromeritou, 2011; Hoicka ve Akhtar, 2012; Jiang, Yue ve Lu, 2011; Justin, 1932; Loizou, 2005, 2006, 2007; Kappas, 1965; Martin ve Sullivan, 2013; McGhee, 1971a, 1971b, 1974; Pien ve Rothbart, 1976; Ruch ve Forabosco, 1996; Shannon, 1999; Sinnott ve Ross, 1976; Sletta ve Sobstad, 1993; Sroufe ve Wunsch, 1972) birçok çalışma yapılmasına karşın 7-11 yaş arası çocuklar için yazılan kitap serisindeki mizahi unsurların bilişsel süreçler bağlamında incelenmesi ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenlerle yapılan çalışma önemli görülmekte ve bundan sonra yapılacak çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeli, sınırlılıklar, veri toplama araçları ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, incelenen kitaplardaki mizah unsurlarını tespit etmek için tarama modelinde yapılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2006: 77).

Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanların analizini olanaklı kılmaktadır. Analize konu olan veriden örneklem seçme, kategoriler geliştirme, analiz birimini saptama ve sayısallaştırma olmak üzere dört aşamada gerçekleşmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Sınırlılıklar

Çalışmanın evrenini, “Saftirik” adlı kitap serisi oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini, Jeff Kinney tarafından yazılıp Epsilon yayınevi tarafından Türkçeye aktarılan “Saftirik” adlı kitap serisinin “Greg’in Günlüğü” başlıklı 12 kitap oluşturmaktadır. “Saftirik Greg’in Günlüğü” serisi içerisinde yer alan “Kendin Yap” alt başlıklı kitap ise okuyanın kendi günlüğünü yazması için sunulan boş sayfalardan oluştuğu için çalışma dışında bırakılmıştır. “Saftirik” serisi içinde yer alan “Film Günlüğü-1ve 2” kitaplarla ilgili filmlerin çekilme sürecini anlattığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Yine Tim Collins tarafından yazılan “Saftirik-Vampirin Günlüğü, Vampirin Günlüğü/Ezik Prens, Vampirin Günlüğü/ Geri Döndüm ve Kurt Adamın Günlüğü” adlı dört kitap çalışma dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Johnson (2010) tarafından geliştirilip Akıncı (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” kullanılmıştır. Bu form, mizahi unsurları görsel, sözel ve durumsal açıdan incelemektedir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada, kitaplar üzerinde çalışıldığı ve veriler, “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu” ile elde edildiği için değerlendirmede betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğe göre, elde edilen veriler daha önceden belirlenen izleklere göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel çözümlemede amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okura sunmaktır. Bu amaçla elde edilen bulgular, önce dizgesel ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 224).

Çalışma için seçilen 12 kitap, araştırmacılar tarafından okunmuş ve kitaplarda yer alan mizahî unsurlar “Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Mizahi Unsurları İnceleme Formu”ndaki görsel, sözel ve durumsal mizah çeşitlerine ve mizah evrelerine uygun gelen bölümlere işaretleme yapılarak bulunmuştur. Elde edilen veriler, analiz edilip sayısallaştırılarak tablolar halinde verilmiştir. Kitaplar içerisinde yer alan mizahi ifadelerin uygun bölümler üzerinde işaretlendiğini ölçmek amacıyla kitaplar üç kez farklı

tarihlerde okunarak kayıt altına alınmıştır. Çalışma ile ilgili alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurularak çalışmada güvenilirlik sağlanmıştır.

Bulgular

Bu araştırma kapsamında “Saftirik” adlı kitap serisindeki “Greg’in Günlüğü” adını taşıyan 12 kitap mizahî unsurlar açısından incelenmiştir. Yapılan çözümlenmeler aşağıda sayısal olarak tablolar halinde sunulmuş ve tartışılmıştır.

İnceleme yapılan kitapların sayı adları, sayfa sayısı, ilk basım ve Türkiye son basım yılları, mizah sayıları ve kitapları Türkçeye çeviren kişiler Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2. Kitap İçerik Bilgileri ve Kitap Mizah Sayıları

SAFTİRİK GREG’İN GÜNLÜĞÜ (DIARY OF A WIMPY KID)					
No	Kitabın Adı	Sayfa sayısı	Yıl	Çeviren	Mizah Say.
1.	-	223	2007/36. Bas. 2017	İlker Akın	116
2.	Rodrick Kuralları (Rodrick Rules)	223	2008/29. Bas. 2017	İlker Akın	105
3.	Türünün Son Örneği (The Last Straw)	224	2009/29. Bas. 2017	İlker Akın	111
4.	İşte Şimdi Yandık! (Dog Days)	224	2009/30. Bas. 2017	İlker Akın	117
5.	Ama Bu Haksızlık! (The Ugly Truth)	224	2010/26. Bas. 2017	Kenan Özgür	98
6.	Panik Yok! (Cabin Fever)	224	2011/25. Bas. 2017	Kenan Özgür	95
7.	Ah Kalbim! (The Third Wheel)	224	2012/17. Bas. 2016	Kenan Özgür	115
8.	Batsın Bu Dünya! (Hard Luck)	224	2013/14. Bas. 2016	Kenan Özgür	113
9.	Bende Bu Şans Varken! (The Long Haul)	224	2014/17. Bas. 2017	Kenan Özgür	94
10.	Hey Gidi Günler! (Old School)	224	2015/11. Bas. 2017	Kenan Özgür	112
11.	Karışık İşler Bunlar! (Double Down)	224	2016/6. Bas. 2017	Kenan Özgür	119
12.	Tam Bir Felaket! (The Getaway)	224	2017/1. Bas. 2017	Kenan Özgür	93

Tablo 2. incelendiğinde ilk iki kitap dışındaki kitapların sayfa sayısının 224 olduğu görülmektedir. Sayfa sayısı 224 olan kitapların son sayfalarında yazar ile ilgili bilgilerin bulunması göz önüne alındığında bütün kitapların metin içerikli sayfa sayısının 223 olarak alınması gerekmektedir. Sayfa sayıları eşit olarak belirlenen kitaplardaki mizah sayısının, sayfa sayısına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz bir değişme göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmada her bir kitabın toplam mizah sayısı temel alındığında en düşük mizah sayısı ile en yüksek mizah sayısı arasında %2,01’lik bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum sayfa sayılarının aynı olduğu göz önünde bulundurulduğundan güvenilirliği yükseltmektedir. Çevirmenler arasındaki mizah sayısı yüzdelik fark ise en düşük mizah sayısı %0,39; en yüksek mizah sayısı %0,15 şeklinde bulunduğu için çevirmenlerin farklı olması mizahi unsurları sayısal anlamda

etkilememektedir. Bu durum mizah sayısının çevirmenlere bağlı olarak değişmediğinin göstergesidir.

Tablo 3.1. Kitaplarda Yer Alan Mizahi Unsurların Gelişim Evrelerine Göre Dağılımı

<i>Evreler</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
1. Evre	171	13,27
2. Evre	152	11,80
3. Evre	570	44,25
4. Evre	395	30,66
Toplam	1288	100,00

Tablo 3.1. incelendiğinde, kitaplarda yer alan mizahi unsurların mizah gelişim evrelerinden en çok üçüncü (%44,25) evreye ait olduğu, bunu sırası ile dördüncü (%30,66), birinci (%13,27) ve ikinci (%11,80) evrelerin takip ettiği görülmüştür. İncelenen kitaplarda mizahi unsurların mizahi gelişim evrelerine (McGhee, 1979) göre dağılımının verildiği 3. evrede yoğunlaşmasına rağmen incelenen kitaplar 7-11 yaş çocukların okuma düzeyine uygun olarak belirlenmiştir. Yani incelenen kitapların mizah gelişiminin 4. evresine uygun olması gerekmektedir. Kitapların 3. evre mizah gelişimine uygun çıkmasının nedeni ise karikatürleştirme esprilerinin (%18,4) kitaplarda yoğun olarak bulunmasıdır. Ayrıca 3. Evre mizah çeşitleri bakımından sayıca daha fazladır. 1. Evre’de 3, 2. Evre’de 4, 3. Evre’de 21, 4. Evre’de 17 farklı mizah çeşidi bulunmaktadır. Bu durum evrelerdeki niceliğe de etki etmektedir.

Tablo 3.2. Kitaplarda Yer Alan Mizahi Unsur Türlerinin Dağılımı

<i>Mizahi Unsur Türleri</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Görsel mizah	316	24,53
Sözel mizah	304	23,60
Durumsal mizah	668	51,86
Toplam	1288	100,00

Tablo 3.2. incelendiğinde; kitaplardaki mizahi unsurların en çok “durumsal mizah” (%51,86) kategorisinde bulunduğu, bunu sırayla “görsel mizah” (%24,53) ve “sözel mizah” (%23,60) kategorilerinin takip ettiği görülmüştür. Durumsal mizahı, evrelere göre incelediğimizde ise, 3. evredeki durumsal mizah sayısı (f:231) ve 4. evredeki durumsal mizah sayısı (f:266)’dır. Bu durum kitaplardaki mizahi unsurların McGhee’nin (1979) mizahi gelişim evrelerindeki yaş durumuna paralellik göstermektedir. Kitaplardaki durumsal mizah unsurlarının (%51,86) 7-11 yaş çocukların mizahi gelişimine uygun olarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.3. Kitaplarda Yer Alan Görsel Mizahi Unsurların Dağılımı

<i>Görsel Mizah Çeşitleri</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Kavramsal Tutarsızlık	15	4,74
Fiziksel Deformasyon	5	1,58
Karikatürleştirme Esprileri	235	74,36
Uçuk Abartı	28	8,86
Abartılı Küçültme	2	0,63
Maskleme	7	2,21
Kostüm	24	7,59
Toplam	316	100,00

Tablo 3.3 incelendiğinde, kitaplardaki görsel mizahi unsurlardan en çok “karikatürleştirme esprileri” (%74,36), “uçuk abartı” (%8,86), “kostüm” (%7,59) “kavramsal tutarsızlık” (%4,74) unsuruna rastlanmıştır. Bunu sırası ile “maskeleye” (%2,21) “fiziksel deformasyon” (%1,58) ve “abartılı küçültme” (%0,63) mizahi unsurları izlemektedir. Görsel mizah çeşitlerinde en çok mizahi unsur 3. evredeki “karikatürleştirme esprileri”nde (%74,36) görülmüştür. İncelenen kitaplardaki resimler karikatür tarzı çizimlerden oluştuğu için “karikatürleştirme esprileri”ne çok fazla rastlanmıştır. McGhee(1979) 4. evreye herhangi bir görsel mizah unsuru belirlememiştir. Bu nedenle de 4. evrede görsel mizah çeşidine rastlanmamıştır. McGhee (1979), karikatürleştirme esprilerini 2-7 yaş aralığında başlatmıştır. Ancak her yaş grubuna farklı yapıda karikatürleştirme esprilerinin uygun olduğu göz önünde bulundurulduğunda hem 3. hem de 4. Evrede yer alması gerektiği gözlemlenmiştir. McGhee (1979)’nin belirttiği gibi bir önceki evrede yer alan bir mizahi unsur ondan sonra gelen evrede de devam etmektedir. Bu nedenle karikatürleştirme esprilerinin 4. evrede de devam ettiği söylenebilir.

Tablo 3.4. Kitaplarda Yer Alan Sözel Mizahi Unsurların Dağılımı

Sözel Mizah Çeşitleri	Frekans (f)	Yüzde (%)
Türkçede Yer Almayan Ses	109	35,85
Saçma Kelime	10	3,28
Kafiyeleme	14	4,60
Nesneyi Farklı İsimle İsimlendirmek	10	3,28
Kelimelerin Saçma Dizilişi	5	1,64
Tekrarlı Kafiyeleme	0	0,00
Kavramsal Açından Yanlış Ses	1	0,32
Garip Sesler	0	0,00
Kes Yapıştır Söz	16	5,26
Fıkra	0	0,00
Zıt Anlamlı Kelimeler	1	0,32
Söz Evirtim	21	6,90
Tık Tık Kimse Yok Mu Tarzı Şaka/Oyun	3	0,98
Özlü Taşlama	7	2,30
Şakalaşma	0	0,00
Saraka	6	1,97
İroni	38	12,5
Yergi	54	17,76
Zıpır Bilmece	0	0,00
Bilmece	0	0,00
Toplam	304	100.00

Tablo 3.4. incelendiğinde; en çok “Türkçede yer almayan sesler” (%35,85), “yergi” (%17,76), “ironi” (%12,5), “söz evirtim” (%6,90), “kes yapıştır söz” (%5,26), “kafiyeleme” (%4,60) mizahi unsurlarına rastlanmıştır. Bunları sırası ile “saçma kelimeler” ve “nesneyi farklı isimle isimlendirme” (%3,28), “özlü taşlama” (%2,30), “saraka”(%1,97), “kelimelerin saçma dizilişi” (%1,64), “tık tık kimse yok mu tarzında şaka/oyun” (%0,98), “zıt anlamlı kelimeler” ve “kavramsal açıdan yanlış ses” (%0,32) unsurları takip

etmektedir. “Tekrarlı kafiye”, “garip sesler”, “fikra”, “şakalaşma”, “zıpır bilmece” ve “bilmece” mizahi unsurlarına ait hiçbir örneğe rastlanmadığı görülmüştür. “Türkçede yer almayan sesler” (%35,85) mizahi unsurunun sayıca üstünlüğü sonucuna varılmıştır. Bu mizah unsurunun iki yaş öncesi çocuklara seslendiği düşünüldüğünde incelenen kitapların daha küçük yaştaki çocuklara göreliğinin tartışılmaması gerekir. Çünkü anlamsız sesler bütün yaş gruplarında mizah unsuru olarak kullanılmaktadır. “Türkçede yer almayan sesler” (%35,85) yine kitaplarda yer alan karikatürlerin içinde düşme sesi, yemek yeme sesi vb. gibi abartılı eylemlerin içinde verildiği için sayıca fazla bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise, 4. Evrede bulunan sözel mizah çeşitlerinin yoğunluğu görülmüştür. Bu durum kitapların bulunduğu yaş düzeyi açısından uygun görülmektedir. Ancak 7-11 yaş arasındaki çocuklarca “bilmece”, “zıpır bilmece” ve “şakalaşma” tarzı mizahın kullanıldığı bilinmektedir. Buna rağmen kitaplarda bunlara rastlanmamış olması bir eksiklik olarak görülmüştür.

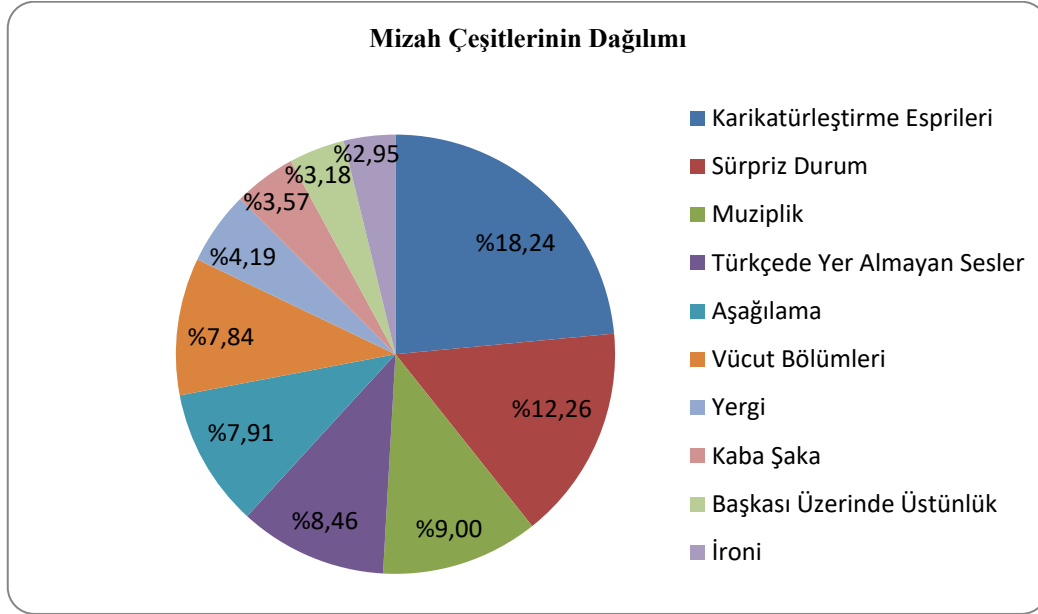
Tablo 3.5. Kitaplarda Yer Alan Durumsal Mizahi Unsurların Dağılımı

<i>Durumsal Mizah Çeşitleri</i>	Frekans (f)	Yüzde (%)
<i>Mış Gibi Oyun</i>	5	0,74
<i>Sürpriz Durum</i>	158	23,65
<i>Dokunma İçerikli Fiziksel Oyun</i>	8	1,19
<i>Gaf Yapma</i>	9	1,34
<i>Kaba Şaka</i>	46	6,88
<i>Vücut Bölümleri Ya Da İşlevlerine Yönelik Olarak Kullanılan Komik Sözler</i>	101	15,11
<i>Abartılı Eylem Komedisi</i>	30	4,49
<i>Başkası Üzerinde Üstünlük Hissine Dayalı Mizah</i>	41	6,13
<i>Özdeşleşme</i>	0	0,00
<i>Rol Değiştirme</i>	4	0,59
<i>Aşağılama</i>	102	15,26
<i>Sosyal Gaf</i>	20	2,99
<i>Başkasını Taklit</i>	5	0,74
<i>Muziplik</i>	116	17,36
<i>Freud Sürçmesi</i>	0	0,00
<i>Kötü Şaka</i>	6	0,89
<i>Anekdot</i>	17	2,54
<i>Parodi</i>	0	0,00
Toplam	668	100,00

Tablo 3.5. incelendiğinde; “sürpriz durum”(23,65), “muziplik”(17,36), “aşağılama” (15,26), “vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler” (15,11), “kaba şaka” (6,88), “başkası üzerinde üstünlük hissine dayalı mizah” (6,13), “abartılı eylem komedisi” (4,49), “sosyal gaf” (2,99), “anekdot” (2,54), “gaf yapma” (1,34), “dokunma içerikli oyun” (1,19), “mış gibi oyun” (0,74), “başkasını taklit” (0,74), “kötü şaka” (0,89) ve “rol değiştirme” (0,59) şeklinde sıralandığı görülmektedir. “Özdeşleşme”, “Freud sürçmesi” ve “parodi” ye dayalı mizahi unsurları ise incelenen kitaplarda hiç yer almamışlardır. Durumsal mizah unsurların en çok yer alan “sürpriz durum” (23,65), mizah çeşidi olmuştur. Kendinden önceki evrelerde yer alan mizahi unsurların kitaplarda yer alması olağan bir sonuçtur. Durumsal mizah çeşidinin tümüne baktığımızda 4. Evrede yer alan mizahi unsurların daha fazla olduğu

görülmüştür. İncelenen kitapların 7-11 yaş çocuklara seslendiği bilindiğinde McGhee'nin (1979), mizah gelişim evreleri ile paralellik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. Kitaplarda Yer Alan Mizah Çeşitlerinin Dağılımı

Tablo 4. incelendiğinde “Saftirik” serisinde en fazla yer alan on mizahi unsurun yüzdeleri dağılımı görülmektedir. Bunlar; “karikatürleştirme esprileri” (%18,24), “sürpriz durum” (%12,26), “muziplik” (%9,00), “Türkçede yer almayan sesler” (%8,46), “aşağılama” (%7,91), “vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler” (%7,84), “yergi” (%4,19), “kaba şaka” (%3,57), “başkası üzerinde üstünlük kurmaya dayalı mizah” (%3,18) ve “ironi” (%2,95) olmak üzere sıralanmıştır. Burada “karikatürleştirme esprileri”nin yoğunluğu görülmüştür. Bunun nedeni; “Saftirik” serisindeki resimlerin karikatür tarzı çizimlerden oluşmasıdır.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma “Saftirik- Greg’in Günlüğü” serisindeki kitapların mizah unsurlarının tespit edilerek çocukların belirli gelişim evrelerinde nelere güldüğünü ortaya koymak ve bu serideki kitapları, mizahi türler açısından incelemek için yapılmıştır.

Belirlenen kitaplar, inceleme formunda yer alan dört farklı evre; görsel, sözel ve durumsal mizah ile toplam 45 mizahi unsur açısından analiz edilmiş olup aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Kitaplarda yer alan mizahi unsurların mizah gelişim evrelerinden en çok üçüncü (%44,25) evreye ait olduğu, bunu sırası ile dördüncü (%30,66), birinci (%13,27) ve ikinci (%11,80) evrelerin takip ettiği görülmüştür. Bu çalışma doğrultusunda incelenen kitapların 7-11 yaş aralığındaki çocuklara seslendiği temel alındığında kitaplarda bulunan mizahi unsur sıklıklarının McGhee'nin mizah gelişiminin üçüncü evresi içinde yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen kitapların 3. evrede bulunması mizahi gelişimi ile bilişsel gelişim arasında bir uyumsuzluk olduğunu düşündürse de mizah çeşitlerine göre

bakıldığında 4. evredeki mizah unsurlarının sayıca daha fazla olduğu görülmüştür. Görsel mizah çeşitlerinin 4. evrede yer almaması ve kitapların karikatür tarzı çizimlerden oluşması 3. evrede mizahi unsurların yoğunlaşmasını olası kılmaktadır.

Kitaplardaki mizahi unsurların en çok “durumsal mizah” (%51,86) kategorisinde bulunduğu, bunu sırayla “görsel mizah” (%24,53) ve “sözel mizah” (%23,60) kategorilerinin takip ettiği görülmüştür. “Durumsal mizah” 1. evrede (f:171), 2. evrede (f:0), 3. evrede (f:227), 4. evrede (f:266) sıklıklarından oluşmaktadır. “Durumsal mizah”ta 4. evrede yer alan mizah unsurlarının sayıca fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle, kitapların bulunduğu yaş evresi ve mizahi gelişim evresi uygunluk göstermektedir.

İncelenen kitaplarda en fazla yer alan 10 mizahi unsur; karikatürleştirme esprileri (f:235), sürpriz durum(f:158), muziplik (f:116), Türkçede yer almayan sesler (f:109), Aşağılama (f:102), vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler (f:101), yergi (f:54), kaba şaka (f:46), başkası üzerinde üstünlük kurmaya dayalı mizah (f:41) ve ironi (f:38) olmak üzere tespit edilmiştir.

Kitaplarda en fazla “karikatürleştirme esprileri”nin çıkması, kitapların, karikatür tarzındaki resimleri içermesiyle açıklanabilir. Bu durum, çocuğun eğlenceli zaman geçirmesini ve olayları belleğinde mizahi unsurlarla benzetirken düşünmesini de sağlaması açısından önemlidir. İkinci olarak “sürpriz durum” mizahi unsuru saptanmıştır; sürpriz durum 1. evrede yer almasına karşın McGhee’ye (1979) göre evreler birbirini tamamlayıcı nitelikte olduklarından ilk evredeki mizahi unsur diğer evrelerde de devam etmektedir. Kitaplarda sürpriz durumların varlığı, rastlantısallık ögesini ortaya çıkarmaktadır. Rastlantısallık, konunun yapılandırılmasını zayıflatan bir öge (Sever, 2003) olsa da mizah türü yapıtlarda espri ögesini güçlendirmesi bakımından önemli görülmektedir.

4. evrede yer alan “muziplik” unsuru da kitaplarda oldukça fazla tespit edilmiştir. Bu durum, olayların anidenliğini ortaya çıkarttığı için gülünçlüğü pekiştirmektedir. Somut işlemler döneminde olan çocuk aynı anda farklı iki düşünce arasında yorum yapabilme becerisi kazanmaktadır (McGhee, 1979). 4. evrede yer alması ile bilişsel olarak da çocuklara uygun bir mizah unsurudur.

“Türkçede yer almayan sesler” unsur ise; 2. evrede bulunsa da çocukların dil gelişim becerilerine katkı sağlaması açısından önemlidir. Ayrıca karikatürler üzerinde bulunan bu sesler, resimlere canlılık kazandırmakla birlikte çocuklara ilginç seslerle gülünçlük kazandırılabilceğini de göstermektedir. 4. evrede yer alan “aşağılama” da bilişsel gelişim açısından çocuğun anlayabileceği bir mizah unsurudur. Çocuk, bu durumun mizah ögesi olarak kullanıldığının farkındalığına varacak yaşta olduğu için kitaplarda yer almıştır. “Vücut bölümleri ya da işlevlerine yönelik olarak kullanılan komik sözler”, 3 evrede yer almaktadır. Ancak çocukların somut işlemler dönemine 4. evrede geçtiği bilindiğinden bu unsurun 4. evrede yer alması gerektiği düşünülmektedir. Ancak incelenen kitaplarda bulunması, çocuklar 7-11 yaş aralığında olduğu için uygundur.

“Yergi” mizahi unsuru, 4. evrede yer almaktadır. Eleştirel beceri kimliği kazandırdığı düşünülen yerginin mizahi bir tür içerisinde yer alması, çocuğun eleştirel düşünme becerisini kazanması bağlamında önemli görülmüştür. “Kaba şaka” mizahi unsuru ve “başkası üzerinde üstünlük kurmaya dayalı mizah” 3. evrede bulunmaktadır. Çocukların birbirlerine şaka yapmaktan hoşlanması ve üstünlük kurma çabaları göz önünde bulundurulduğunda kitaplarda bu unsurların bulunması olası görülmektedir. McGhee’ye (1979) göre 4. evre yetişkin türü mizahı içine almaktadır. Bu evre, bilişsel anlamda somut işlemler döneminin başlamasıyla çocuğun ince şakalardan hoşlanmaya başladığı da görülmektedir. Çoklu anlamlar evresi olarak da tanımlanan bu evrede çocuk, mizah üretme ve değerini takdir edebilme becerilerini kazandığı gibi Piaget’ye göre çocuğun

bellekte farklı düşünceleri aynı anda tutabilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Gander ve Gardiner, 2007). 4. evrede bulunan “ironi”, çocukların zıtlıklar içindeki mizahi anlamlandırması bakımından önemli görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında, dikkat çeken birkaç nokta bulunmaktadır. Öncelikle şakalaşma, bilmece ve zıpır bilmece mizahi unsurlarının kitaplarda yer almaması bir eksiklik olarak görülebilir. Çünkü birinci sınıftan itibaren bir eğlence kaynağı olmakla beraber çocuklar çağrışım becerilerinin gelişmesi için bilmecelerle tanışması ve bilmecelerin mizahi türdeki kitaplarda bulunması gerekmektedir.

Çocuğun özdeşim kurduğu kahramanın sorunlarını mizah yoluyla çözmesi çocukları eğlendirmenin yanında gelişimsel açıdan da desteklemektedir. Mizahın, çocukta olumlu iletişim becerisi, yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik katkısı bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda, mizahın stresle başa çıkma, saldırganlıkların yok edilmesi, iletişimin sürdürülmesi, problem çözme, özgüven geliştirme gibi bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişim süreçleriyle ilişkili olduğu ortaya konmaktadır (Morreal, 1997; McGhee, 2002; Jewel, 2005; Baldwin, 2007; Yerlikaya, 2007; Semrud-Clikeman ve Glass, 2010).

Sonuç olarak, olumlu eleştiriler almayan Saftirik serisi, ülkemizde ve dünyada çok okunanlar listesinde yer almakta olup çocuklar tarafından ilgiyle ve beğenilerek okunmaktadır. Bunun nedeni ise, kahramanının, çocuk okurun yaş seviyesine uygunluğu ile konunun, çocuğun yaşamsal gerçekliğinden alınmış olmasının yanı sıra türünün mizah olmasıdır. Öncelikle yazınsal nitelikli olmadığı düşünülen ve ülkemiz çocuklarına kültürel boyutuyla kazanımı olmadığı için çok fazla eleştirilen bu kitap serisindeki mizahi unsurların kullanılarak daha nitelikli kitaplar oluşturulabilir. Bu çalışmada, incelenen kitaplarda kullanılan mizahi unsurlar tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle çocukların bilişsel gelişimine uygun olarak belirlenen mizah unsurlarının çocukların çok okudukları kitap serisi üzerinden çıkarım yapılmıştır. Bu çıkarım ile ülkemizin kültürel değerlerine uygun, yazınsal, sanatsal ve estetik değerler taşıyan nitelikli ürünler ortaya konmasında katkı sağlayacağı ve yön vereceği düşünülmektedir.

Öneriler

Çalışma doğrultusunda yapılan öneriler içerisinde en önemli görülen alan yazınında çocuklarda mizah gelişimini ele alan çalışmaların daha fazla yapılması doğrultusundadır.

Türkiye’de bilişsel mizah gelişimi ile ilgili çocuk kitapları üzerinde duran çalışmalar da yetersizdir. Bu nedenle; farklı yaş gruplarındaki çocukların okudukları kitaplardaki mizahi unsurları ortaya koymak amacıyla çalışmalar yapılmalıdır.

Sadece mizah türü kitaplar üzerinde değil; çocukların doğal durumlarda nelere güldüklerinin belirlendiği çalışmalar yapılabilir. Böylece çocukların sadece bilişsel değil; cinsiyet, toplum vb. gibi değişkenlerinde belirlendiği mizahi gelişim evreleri oluşturulabilir.

Çocukların mizah ürettikleri durumların belirlendiği çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmaların sonuçlarına uygun olarak eğitim programları ve öğretmen yetiştirme programları şekillendirilebilir.

Çocukların hangi durumlarda mizah yapma ihtiyacı duydukları üzerine çalışmalar yapılması önerilmektedir. Mizahın gelişim aşamaları hakkında farkındalık; günlük, çocuklar tarafından takdir edilen daha basit mizah şekilleri ve çocukların mizah yoluyla iletişim kurmaya çalışabilecekleri hakkında bilgi sahibi olmak için önemli görülmektedir.

Araştırma bulgularıyla ortaya konulan çocukların mizah gelişim özelliklerinin eğitimciler tarafından bilinmesi ve eğitimcilerin, mizahı, çocukları tanımada ve çocukla iletişim kurmada kullanması önerilebilir.

Farklı yaş gruplarında bulunan çocukların nelere güldüğü ya da çocukların mizah unsurlarına neden güldüklerini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar yapılabilir. Bu çalışmalar, mizahın bilişsel gelişimle nasıl ilişkili olduğunu anlamamızı sağladığı gibi yetişkin mizahının temel aldığı karmaşık gelişimsel yapı bloklarına olan anlayışımızı da geliştirir.

Yazarlar, yapılan çalışmalar doğrultusunda bilinçli olarak çocuk mizahı ve yetişkin mizah biçimlerini ayırt ederek kitaplarını oluşturabilir. Böylece öğretmenlerin ve ailelerin çocukların bilişsel gelişim evrelerinin farkında olarak gelişim evrelerine göre kitap seçme olanağı tanınmış olacaktır.

Kaynakça

- Adams, E. (2002). *The role of playful humor in art therapy*. Unpublished master dissertation, Concordia University, UMI Dissertation Information Service.
- Akıncı, Ş. (2015). Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akkaya, M. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetme becerileri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul İli Şişli İlçesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, H. (2006). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Avşar, V. (2008). *Öğretmen adaylarının mizah tarzları ve cinsiyet rolleri ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, İ. S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi (İzmir ilköğretim 8. sınıf örnekleminde)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Bacanlı, H. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Baldwin, E. (2007). *Humor perception: The contribution of cognitive factors*. (Doktora tezi, Georgia State University, Atlanta). Erişim Adresi: https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1030&context=psych_diss
- Bariaud, F. (1989). *Age differences in children's humor*. In P.E. McGhee (Ed.). *Humor and children's development: A guide to practical applications*. Binghamton, NY: Haworth Press.
- Barnhart, N. C. (1984). *The humor found in basal readers appropriate to second and fourth grade students*. Unpublished doctoral dissertation. University of Maryland.
- Bayraktar, Z. (2010). *Mizah teorileri ve mizah teorilerine göre Nasreddin Hoca fıkralarının tahlili*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Beckman, A. (1984). *The psychology of humor and children's funny books: Where do they meet?* Paper presented at the annual meeting of the Keystone State Reading Association. Hershey, PA.
- Berding, M. C. (1965). *Humor as a factor in children's literature*. *Doctoral dissertation, University of Cincinnati. Dissertation Abstracts*.
- Cavanaugh R. (2002), *An analysis of the relationship between humor styles and perceived. Unpublished doctoral dissertation, Quality Of Life Among University Faculty, Umi Dissertation Information Service*.
- Chaney, C. (1993, Şubat). *Young children's jokes: A cognitive developmental perspective*. The Annual Meeting Of The Western States Communication Association'da sunulmuştur. Albuquerque, New Mexico.

- Çelik, E. (2006). *Fizik öğretiminde bilgisayar destekli mizahın öğrenci başarısına ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Demirci, G. (2013). *Eğitimde mizah ve karikatür kullanmanın öğrenci başarısı ve motivasyonuna etkisi: Ortaokul 7. sınıf fen ve teknoloji dersi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Eroğlu, E. (2008). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının mizah unsurları yönüyle incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (H. N. Çelen, B. Onur ve A. Dönmez, çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Glass, K. L. (2003). *Comprehension of humor in children with nonverbal learning disabilities*. Unpublished doctoral dissertation, The University of Texas. Texas.
- Groch, A. S. (1974). Joking and appreciation of humor in nursery school children. *Child Development*, 45, 1089-1102.
- Guo, J. (2008, September). *Early humour in young toddlers and its indicators*. European Conference On Educational Research: From Teaching to Learning'de sunulmuştur. Gothenburg, Sweden.
- Guo, J., Zhang, X., Wang, Y. ve Xeromeritou, A. (2011). Humour among Chinese and Greek preschool children in relation to cognitive development. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 3(3), 153-170.
- Hamzadayı, E. ve Çetinkaya, G. (2013). Çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimlerdeki işlevleri açısından Aytül Akal'da mizah ögesinin kullanımı. *International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 489-498.
- Hoicka, E. ve Akhtar, N. (2012). Early humour production. *British Journal of Developmental Psychology*, 30, 586-603.
- Jewel, P. (2005). Humor in cognitive and social development: Creative artists and class clowns. *International Education Journal*, 6(2), 200-205.
- Jiang, F., Yue, X. D. ve Lu, S. (2011). Different attitudes toward humor between Chinese and American students: Evidence from the Implicit Association Test. *Psychological Reports*, 109, 99-107.
- Johnson, M. A. (2010). *Humor in children's picture books*. Unpublished master thesis. The University of North Carolina.
- Justin, F. (1932). A genetic study of laughter provoking stimuli. *Child Development*, 3(2), 114-136.
- Kahraman, H. (2009). *Yatılı ilköğretim bölge okulu (YİBO) ve normal okullara devam eden ergenlerde mizah duygusu ile benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kappas, K. H. (1965). *A study of humor in children's books*. Unpublished master's thesis. University of Chicago.
- Karagöz, O. (2009). *İlköğretim Türkçe öğretmenlerinin mizah tarzları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kılınç, A. (2008). *Öğretimde mizahi kavramaya dayalı bir materyal geliştirme çalışması: Bilim karikatürleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koçer, H., Eskidimir, S. ve Özbek, T. (2012). 6 yaş çocuklarının mizahi tepkilerinin Paul E. McGhee'nin mizah gelişim evrelerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 82-93.
- Kustermann, P. (2003) Developmental stages of humor in children [http://www.rotenasen.de/files/wissenschaft/Humor_dev_Children-\(english\)](http://www.rotenasen.de/files/wissenschaft/Humor_dev_Children-(english)).

- Loizou, E. (2005). Humour: A different kind of play. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(2), 97-109.
- Loizou, E. (2006). Young children's explanation of pictorial humor. *Early Childhood Education Journal*, 33(6), 425-431.
- Loizou, E. (2007). Humor as a means of regulating one's social self: Two infants with unique humorous personas. *Early Child Development and Care*, 177 (2), 195-202.
- MacHovec, F. J. (1988). *Humor: Theory-History Applications*. Springfield: Charles C. Thomas Publisher.
- Mağden, D., Uyaroğlu, B. ve Koçak, C. (2012, Eylül). *Küçük çocuklarda görsel mizah anlayışı*. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sunulan bildiri, Çukurova Üniversitesi Alper Akınoğlu Kongre Merkezi, Adana.
- Manning K. (2004). *Lighten up! An analysis of the role of humor as an instructional practice in the urban and culturally diverse middle school classroom*. Unpublished doctoral dissertation, ClevelandState University, Umi Dissertation Information Service.
- Martin, G. N. ve Sullivan, E. (2013). Sense of humor across cultures: A comparison of British, Australian and American respondents. *North American Journal of Psychology*, 15 (2), 375-384.
- McGhee, P. E. (1971a). The role of operational thinking in children's comprehension and appreciation of humor. *Child Development*, 42, 733-744.
- McGhee, P. E. (1971b). Cognitive development and children's comprehension of humor. *Child Development*, 42, 123-138.
- McGhee, P. E. (1972). On the cognitive origins of incongruity humor: Fantasy assimilation versus reality assimilation. J. H. Goldstein ve P. E. McGhee (Editörler.), *The psychology of humor: Theoretical perspectives and empirical issues* (s. 61-80). New York: Academic Press.
- McGhee, P.E. (1979). *Humor: Its origins and development*. San Francisco: Freeman.
- McGhee, P. E. (2002). *Understanding and promoting the development of children's humor*. United States of America: Kendall/Hunt Publishing Company.
- McGhee, P. E. (2011). *Head, shoulders, knees and peanut butter: What makes young children laugh?* <http://www.laughterremedy.com/>
- Morreall, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. (K. Aysevener, çev.). İstanbul: İris Yayıncılık.
- Nesin, A. (1973). *Cumhuriyet döneminde Türk mizahı*. İstanbul: Akbaba Yayınları.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde mizah*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z. ve Reçepoğlu, E. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzları ile kullandıkları mizah tarzları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(3), 405-428.
- Özkan, H. İ. (2008). *Öğretmen ve öğrencilerdeki mizah anlayışlarının sınıf atmosferine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Piaget, J. (1963). *The psychology of intelligence*. Paterson, NJ: Littlefield, Adams.
- Pien, D. ve Rothbart, M. K. (1976). Incongruity and resolution in children's humor: A reexamination. *Child Development*, 47, 966-971.
- Ruch, W. ve Forabosco, G. (1996). A cross-cultural study of humor appreciation: Italy and Germany. *Humor International Journal of Humor Research*, 9 (1), 1-18.
- Sauthom, M. (2005). Humor development: An important cognitive and social skill in the growing child. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 25(1/2), 105- 116.
- Savaş, S. (2009). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Semrud-Clikeman ve Glass, K. (2010). The relation of humor and child development: Social, adaptive and emotional aspect. *Journal Of Child Neurology*, 25, 1247-1260.

- Sepetci, C. (2010). *Okul yöneticilerinin mizah tarzlarının belirlenmesi*.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sever, S. (2003). Çocuk ve edebiyat. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Shannon, D. (1999). What children find humorous in the boks they read and how they Express their responses. *International Journal of Humor Research*, 12(2), 119-150.
- Sinnot, J. D. ve Ross, B. M. (1976). Comparison of agression and incongruity a factors in children's judgements of humor. *The Journal of GeneticPsychology*, 128, 241-249.
- Sletta, O. ve Sobstad, F. (1993, Mart). Social competence and humor inpreschool and school aged children.60th Anniversary Meeting of the Society for Research in Child Development'da sunulmuştur. New Orleans.
- Soyaldın, S. Z. (2007). *Orta öğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi. Mersin.
- Sroufe, L. A. ve Wunsch, J. P. (1972). The development of laughter in the first year of life. *Child Development*, 43(4), 1326-1344.
- Susa, A. (2002). *Humor type, orgnizational climate and outcomes; the shortest distance between an organizations environment and the bottomline is laughter*, Unpublished doctoral dissertation, University of Nebraska, Umi Dissertation Information Service.
- Sümer, M. (2008). *Okul öncesi öğretmenliği öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve bazı değişkenlere göre mizah tarzlarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Süvarioğlu, S. (2007). Yaratıcılık ve mizah. <http://www.odevsel.com/?s=sema+s%C3%BCvario%C4%9Flu> adresinden erişildi. (ET:16 Kasım 2017. 16.25).
- Şahin, A., Yılar, Ö. ve Turan, L. (2007). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tümekaya, S., Hamarta, E., Deniz, M. E.,Çelik, M. ve Aybek, B. (2008). Duygusal zekâ mizah tarzı ve yaşam doyumu: Üniversite öğretim elemanları üzerine bir araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 1-18.
- Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Williams, R. A. (1994). The perceived value of administrator humar to school climate. Doctoral dissertation, Vanderbilt University.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2, 1-41.
- Yerlikaya, E. E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2002). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.